

УДК 159.922

С.В. Білогурова,
начальник відділу психологічного забезпечення
ДКЗ Національної поліції України,
В.І. Барко,
доктор психологічних наук, професор, головний науковий співробітник
ДНДІ МВС України, м. Київ
В.В. Барко,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
ДНДІ МВС України, м. Київ
Л.А. Кирієнко,
провідний науковий співробітник ДНДІ МВС України

АДАПТАЦІЯ “ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНОГО ОПИТУВАЛЬНИКА” ДЛЯ ВИКОРИСТАННЯ ПРИ ПРОВЕДЕННІ КОНКУРСУ НА СЛУЖБУ ДО ПОЛІЦІЇ

Стаття присвячена питанню україномовної адаптації психодіагностичної методики “Індивідуально-типологічний опитувальник” у межах вдосконалення системи професійного добору кадрів для Національної поліції України. Викладено теоретичні основи і внутрішню структуру процесу адаптації, розкрито процедуру та результати дослідження щодо перевірки надійності та валідності методики, отримано середньонормативні показники для загальної вибірки, визначено нові стандартизовані тестові норми. Результати дослідження довели діагностичну верифікацію зазначеного опитувальника.

Ключові слова: *україномовна адаптація, психодіагностичні методики, надійність, валідність, середньонормативні показники, стандартизовані тестові норми.*

Статья посвящена вопросу украиноязычной адаптации психодиагностической методики “Индивидуально-типологический опросник” в рамках усовершенствования системы профессионального отбора кадров для Национальной полиции Украины. Изложены теоретические основы и внутренняя структура процесса адаптации, раскрыты процедура и результаты исследования по проверке надежности и валидности методики, получены средненормативные показатели для общей выборки, определены новые стандартизированные тестовые нормы. Результаты исследования показали диагностическую верификацию указанного опросника.

Ключевые слова: *украиноязычная адаптация, психодиагностические методики, надежность, валидность, средненормативные показатели, стандартизированные тестовые нормы.*

Paper is dedicated to the issue of Ukrainian-language adaptation of psychological method named as “Individual Typological Questionnaire” with the purpose of an improvement of professional selection of the National Police personnel. The authors studied the theoretical basis and internal structure of adaptation process, revealed the procedure and results of verification of reliability and validity of this method, represented average statistical indexes for common sample, developed new test standards and norms for police officers. The results of research demonstrated diagnostic verification of this questionnaire.

Keywords: *Ukrainian-language adaptation, psychological methods, reliability, validity, average statistical indexes, test standards and norms.*

Важливим напрямом підвищення ефективності діяльності Національної поліції України є вдосконалення системи професійного добору кадрів. Згідно з нормативними документами МВС, конкурс на службу до поліції проводиться в декілька етапів, одним із яких є проведення психологічного тестування для вивчення особистісних характеристик кандидатів. Варто зауважити, що наразі бракує надійних україномовних тестів (опитувальників), які могли б застосовуватися із цією метою. Традиційно психологами використовуються зарубіжні (зазвичай російські) методики й адаптовані в російській версії англomовні тести, україномовні ж опитувальники практично відсутні [1–7]. Подібну ситуацію не можна вважати задовільною, оскільки не всі респонденти володіють російською мовою достатньою мірою, до того ж використання в текстах опитувальників ментально інших (чужих) особистісних дескрипторів нерідко призводить до помилок у відповідях і невірних психодіагностичних висновків. Тому постає проблема україномовної адаптації деяких найбільш валідних і надійних психологічних опитувальників для дослідження особистісних характеристик.

Метою цієї статті є дослідження проблеми адаптації україномовної версії однієї з найбільш надійних і широко використовуваних психологами зарубіжних діагностичних методик – “Індивідуально-типологічного опитувальника”.

Індивідуально-типологічний опитувальник (ІТО) розроблено в Інституті прикладної психології РФ під керівництвом Л.М. Собчик у 2003 році. Він побудований на основі ортогональної моделі особистості й теорії провідних тенденцій [6, с. 64]. Провідна тенденція, відповідно до авторської концепції, являє собою стійку, стрижневу якість особистості, що корінням сягає типу вищої нервової діяльності, конституціонально заданих властивостей людини й визначає індивідуальні особливості адаптаційних механізмів, стиль мислення, міжособистісної поведінки, силу потреб і мотивації, тип реакції на стрес. Стійка провідна індивідуальна тенденція впливає на формування й вищих рівнів особистості – соціальної спрямованості, ієрархії цінностей, свідомої мотивації, моральних орієнтирів. Інтегративним центром цього конструкта є самосвідомість, яка включає усвідомлене “Я” в контексті соціальних відносин. Психологічним аспектам використання цього опитувальника присвячено чимало публікацій [1; 3; 4; 6; 7].

Відповідно до зазначеного методологічного підходу, індивідуально-особистісна типологія базується на протиставленні контрастних властивостей, які є ортогональними: інтроверсія – екстраверсія, тривожність – агресивність, лабільність (емотивність) – ригідність, сензитивність – спонтанність. Ці властивості співвідносяться з параметрами нервової системи: активованість – інактивованість, лабільність – інертність, динамічність збудження – динамічність гальмування, сила – слабкість (рис. 1).

Таким чином, методика ІТО дозволяє діагностувати індивідуально-психологічні особливості за вісьмома базовими шкалами: 1 – екстраверсія; 2 – спонтанність; 3 – агресивність; 4 – ригідність; 5 – інтроверсія; 6 – сензитивність; 7 – тривожність; 8 – лабільність (емотивність).

Шкала екстраверсії при нормативних показниках свідчить про спрямованість психіки людини на реальний світ і явища, хорошу комунікабельність і активність, схильність до контактів і знайомств, оптимізм. При завищених показниках шкали людині властиві надлишкова балакучість, нерозбірливість у контактах з оточуючими, завищена самооцінка й поблажливе ставлення до власних помилок і прораханків.

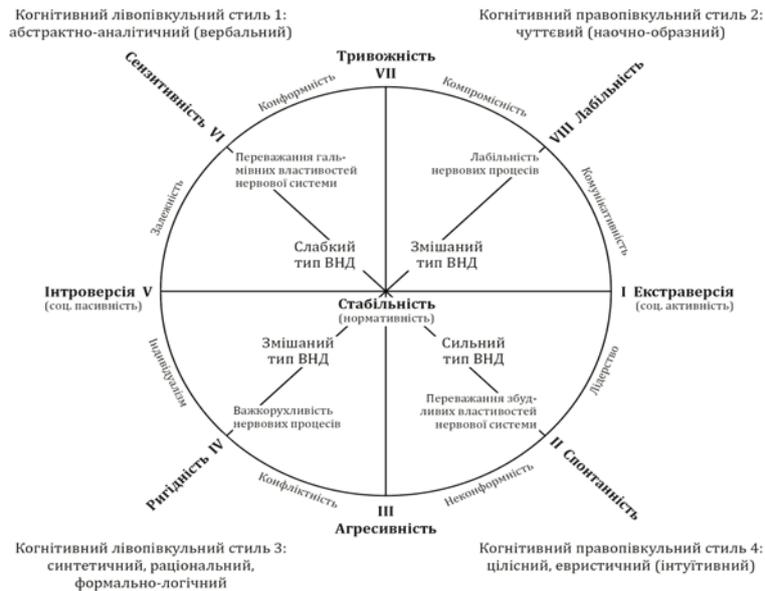

Рис. 1. Ортогональна модель особистості.

Шкала спонтанності в нормі свідчить про тенденції до самоствердження, активної самореалізації, рішучість, мужність, прагнення відстоювати свої інтереси. При підвищених балах – вказує на егоцентризм, необдуманість вчинків, нетерплячість, схильність до не завжди виправданого ризику.

Шкала агресивності за умови нормативності значень говорить про пошукову активність і чітку особистісну позицію, мотивацію досягнень, сміливість і упевненість у собі, високий рівень домагань і швидкість прийняття рішень. За умови підвищених індексів за шкалою означає завищену самооцінку, домінування емоцій гніву, жорстокість, руйнівну поведінку (яка може бути спрямована на інших або на себе), недостатність інтелектуального контролю за емоціями.

Шкала ригідності виявляє при помірних показниках такі риси як акуратність, стійкість до стресу, наполегливість, ретельність, практичність, активність позиції, стійкість при відстоюванні власної позиції, пряmlinійність, а при високих індексах – суб'єктивізм, впертість, інертність установок, педантизм, недовіру й підозрілість.

Шкала інтроверсії в нормі відображає недостатню комунікабельність, скромність, пасивність особистісної позиції, орієнтованість на світ внутрішніх переживань. При високих значеннях шкали спостерігається інертність у прийнятті рішень, потаємність, стриманість, уникнення конфліктів, замкнутість, втеча від проблем (ескейп).

Шкала сензитивності при нормативних індексах означає чутливість до навколишнього середовища, емпатійність, вразливість, імпресивність¹, здатність до співчуття й допомоги іншим. Високі бали за цією шкалою можуть свідчити про невротичну структуру переживань, схильність людини до самопожертви і самозвиначення.

Шкала тривожності при помірних показниках виявляє обережність у прийнятті рішень, відповідальність, розвинуту інтуїцію, соціальну співзвучність з оточенням, рефлексивність і чутливість до небезпеки. При підвищених балах

¹ Схильність до фіксації та накопичення негативних переживань, відсутність швидкої емоційної реакції у відповідь на хвилюючі події, схильність все “тримати в собі”.

виявляються боязкість, невпевненість у собі, залежність від оточення, занижена самооцінка, схильність до фобій і панічних реакцій.

Шкала лабільності (емотивності) за умови нормативності показників відображає підвищену рухливість нервових процесів, яка проявляється в деякій емоційній нестійкості, мінливості настрою, демонстративності, залежності від референтної групи. При підвищених показниках шкали спостерігаються самодемонстрація, схильність до переvertлення, егоїзм, тенденція до драматизації подій, істероїдні риси.

Надійність методики ІТО підтверджена статистичною обробкою даних (Л.М. Собчик, 2003), отриманих на основі обстеження вибірки психічно здорових людей (більше 1 000 осіб) різного віку, статі та професії. Достовірні зв'язки показників ІТО підтверджені автором методики даними кореляційного аналізу при порівнянні результатів психодіагностичного обстеження з нормами тестів: “Стандартизований метод обстеження особистості”, “Метод кольорових виборів”, “Метод портретних виборів”. Найбільш сильні зв'язки виявлені за факторами інтроверсії, екстраверсії, тривожності, агресивності, спонтанності й сензитивності (+0,84), дещо нижчі – за факторами ригідності й лабільності (+0,68) [6, с. 80]. Опитувальник досить невеликий за обсягом – містить 91 твердження, які відносно прості, зрозумілі й нормально сприймаються, не викликаючи занепокоєння в обстежуваних; також є шкали достовірності (неправди й агравації).

Інтерпретація результатів залежить від кількості відповідей за вісьмома шкалами: показники *в межах норми* (3–5 бали) – гармонійна особистість; *виражені помірно* (6–7 балів) – акцентуовані риси; *виражені надмірно* (8–9 балів) – стан емоційної напруженості, ускладнена адаптація; *показники від 0 до 2 балів* указують на гіпоемоційність, недостатнє саморозуміння або нещирість відповідей при обстеженні; *тенденції, які компенсовані* полярними властивостями (антитенденції), якщо показники перевищують 6 балів – свідчать про значну емоційну напруженість і є ознакою внутрішньоособистісного конфлікту; *для варіанту норми* (менше 5 балів) антитенденції є доказом збалансованості різноспрямованих властивостей. Також вважається, що у випадках, коли за шкалами неправди й агравації набрано більше 5 балів, результати тестування слід вважати недостовірними.

З метою експериментального дослідження психодіагностичних можливостей методики ІТО та її рестандартизації використано результати опитування працівників Національної поліції України за останні два роки. Для тестування були відібрані працівники, яких поважають у колективі та яким притаманні високі морально-ділові якості. Тестування проводилось у семи областях України (Вінницька, Хмельницька, Херсонська, Миколаївська, Черкаська, Київська, Харківська), усього обстежено 280 респондентів.

Перед початком тестування проводилася підготовча робота: респондентам пропонувався стимульний матеріал опитувальника і повідомлялися призначення та мета тестування, роз'яснювалася інструкція.

При тестуванні було дотримано низки загальних умов (приміщення, у якому воно проводиться, має бути просторим, провітреним, добре освітленим; інструкції варто повідомляти респондентам за єдиним стандартом, письмово; текст інструкції має бути чітким і зрозумілим; стимульний матеріал для тестування повинен бути стандартним, однаковим для всіх респондентів; перед початком роботи слід врахувати вплив ситуаційних чинників (наприклад, втома або перенапруження респондента можуть призводити до спотворення отриманих даних); у процесі тестування не слід надавати окремим респондентам додаткові пояснення; жодному респонденту не слід надавати будь-яких переваг перед іншими; тестування з

різними респондентами (групами) варто проводити в однакових умовах (час дня, місце та ін.); часові обмеження при виконанні завдань для всіх респондентів повинні бути ідентичними).

У процесі адаптації опитувальника ми виходили з того, що психодіагностична методика повинна відповідати таким загальним вимогам: простота і низька трудомісткість тесту; лаконічність, точність і зрозумілість інструкції та запитань; фіксація відповідей здійснюється письмово, на папері; відносна простота обрахунків отриманих результатів; опрацювання первинної інформації здійснюється “вручну”, за допомогою “ключів”.

Для вирішення питання відповідності базових норм методики ІГО, а також коректності їх використання при тестуванні працівників поліції було проведено експериментальне дослідження.

Спочатку за допомогою трьох перекладачів, психологів відділу психологічного забезпечення НПУ і Державного науково-дослідного інституту (ДНДІ) МВС України, розроблено україномовний варіант опитувальника, текст якого максимально наближений до змісту оригінальної версії й у якому використовувалися традиційні для української мови особистісні дескриптори. З метою перевірки надійності й валідності опитувальника здійснено відповідні розрахунки. У процесі україномовної адаптації отримано дані стосовно трьох аспектів надійності шкали: ретестової надійності, паралельних форм і внутрішньої узгодженості.

Ретестова надійність виражається через коефіцієнт кореляції між двома послідовними тестуваннями з інтервалом у 2–3 тижні; вона становить: для шкали (фактора) 1 – 0,72; шкали 2 – 0,85; шкали 3 – 0,65; шкали 4 – 0,81; шкали 5 – 0,84; шкали 6 – 0,78; шкали 7 – 0,70; шкали 8 – 0,83 (N = 140; p = 0,01). Ці значення задовольняють існуючим психометричним вимогам.

Для частини обстежуваних, які однаково добре володіють українською та російською мовами, пропонувалися різномовні варіанти опитувальника, які розглядалися як *паралельні форми* (обидві форми складаються з однакової кількості завдань; попарно вирівняні за структурою і змістом; результати, отримані за їх допомогою, близькі між собою). Коефіцієнти кореляції (одержані при тестуванні з двотижневим інтервалом) виявились наступними: для шкали (фактора) 1 – 0,70; шкали 2 – 0,86; шкали 3 – 0,75; шкали 4 – 0,74; шкали 5 – 0,81; шкали 6 – 0,76; шкали 7 – 0,71; шкали 8 – 0,79 (N = 120; p = 0,01). Таким чином, надійність паралельних форм є цілком задовільною.

При перевірці за допомогою t-критерію Ст'юдента також не зафіксовано значущих відмінностей між розподілом тестових показників за обома формами (україно- і російськомовною). Не встановлено значущих відмінностей і при перевірці за допомогою критерію Пірсона χ^2 . Отже, україномовну і російськомовну версії опитувальника можна вважати практично тотожними.

З метою перевірки *внутрішньої узгодженості* завдань опитувальника розраховувався коефіцієнт α -Кронбаха (табл. 1). Усі отримані показники можна вважати допустимими в аспекті вимог до психодіагностичного інструментарію. Слід відзначити, що коефіцієнти відносно невеликі через незначну кількість завдань (дев'ять), які входять до тієї чи іншої шкали (фактора) цього опитувальника.

Таблиця 1

Коефіцієнти α -Кронбаха для опитувальника ІГО

	Номери шкал							
	1	2	3	4	5	6	7	8
6	0,68	0,63	0,71	0,75	0,69	0,75	0,67	0,70

Таким чином, отримані результати свідчать про задовільну надійність адаптованого україномовного опитувальника ІТО.

З метою дослідження *конструктивної валідності* адаптованого ІТО проведено порівняння даних, отриманих при використанні цього опитувальника, із результатами інших методик. Виявлено прогнозовані кореляції шкали 1 методики ІТО зі шкалою екстраверсії опитувальника ЕРІ Айзенка, шкали 7 зі шкалою нейротизму цього ж опитувальника Айзенка ($r = 0,45$; $p = 0,05$ і $r = 0,41$; $p = 0,01$ відповідно). Крім цього, фактори ІТО виявились корелюючими з деякими шкалами опитувальника СМДО (табл. 2).

Таблиця 2

Кореляції шкал ІТО та СМДО

Шкали ІТО	Шкали СМДО									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
8	0,10	-0,03	0,42**	0,20	0,20	0,11	0,34*	0,17	-0,12	0,11
1	0,03	-0,16	0,38**	0,02	0,21	0,07	-0,13	0,15	0,32*	-0,40*
2	0,10	0,06	0,16	0,31*	-0,03	0,01	0,12	0,04	0,39**	0,14
3	-0,38**	-0,32*	0,24	0,44**	-0,30	0,07	-0,25	0,20	0,30*	-0,29*
4	0,32*	0,23	-0,34*	0,25	0,10	0,40**	0,21	0,35*	0,14	0,23
5	0,31*	0,24	0,05	-0,30*	0,11	0,30*	0,13	0,40**	0,02	0,41**
6	0,22	0,45**	0,04	0,06	0,10	0,23	0,21	0,26	-0,15	0,30*
7	0,30*	0,31*	0,01	0,03	0,33*	0,25	0,46**	0,25	-0,42*	0,21

Примітка: * – $p = 0,05$, ** – $p = 0,01$. $N = 280$.

Шкали СМДО: 1 – надконтроль, 2 – песимістичність, 3 – емоційна лабільність, 4 – імпульсивність, 5 – мужність/жіночість, 6 – ригідність, 7 – тривожність, 8 – індивідуалістичність, 9 – оптимістичність, 0 – інтроверсія.

Шкали ІТО: 1 – екстраверсія; 2 – спонтанність; 3 – агресивність; 4 – ригідність; 5 – інтроверсія; 6 – сензитивність; 7 – тривожність; 8 – лабільність (емотивність).

На рис. 2 зображені у вигляді кореляційної плеяди зв'язки між шкалами ІТО і СМДО (суцільні лінії означають позитивні зв'язки, пунктирні – негативні). Як видно з рисунку, шкала 8 позитивно корелює з лабільністю і тривожністю. Спостерігається негативна кореляція шкали 1 з інтроверсією і позитивна – з лабільністю й оптимістичністю. Шкала 2 позитивно корелює з оптимістичністю та імпульсивністю. Зафіксовано негативні кореляції шкали 3 із надконтролем та інтроверсією і позитивні – з імпульсивністю та оптимістичністю. Шкала 4 позитивно корелює з надконтролем, ригідністю та індивідуалістичністю і негативно – з лабільністю. Спостерігаються позитивні кореляції шкали 5 з ригідністю, надконтролем та інтроверсією і негативні – з імпульсивністю. Шкала 6 позитивно корелює з депресією та інтроверсією, а шкала 7 – позитивно з надконтролем та депресією й негативно – з оптимістичністю.

Виявлені зв'язки, головним чином, відповідають наявним теоретико-психологічним уявленням, які ґрунтуються на ортогональній моделі особистості й теорії провідних тенденцій (Л.М. Собчик).

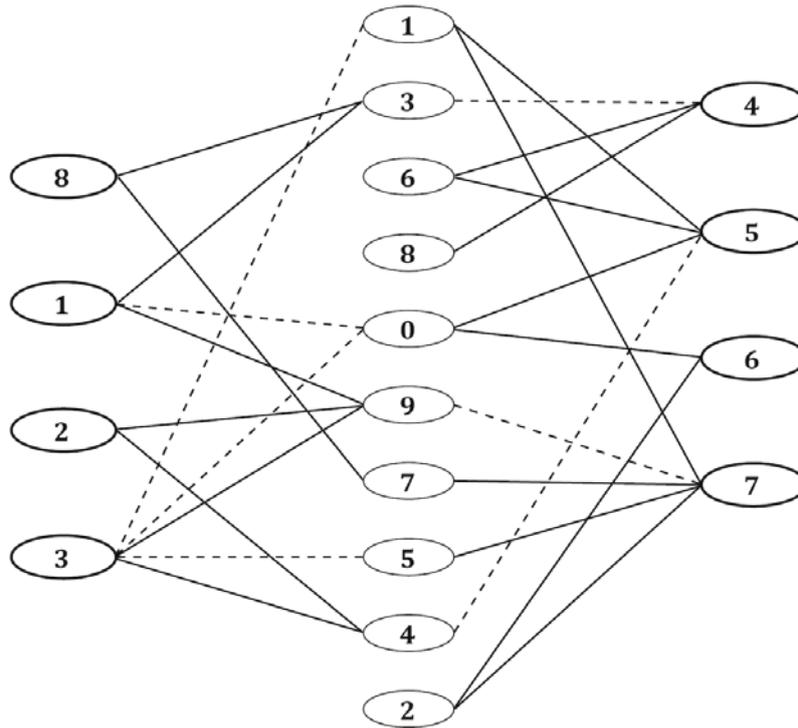

Рис. 2. Зв'язки між факторами ІТО і СМДО.

Одержані дані також дають можливість дійти висновку про те, що установка на соціально бажані відповіді не впливає суттєво на показники, отримані за шкалами опитувальника ІТО. Про це свідчить відсутність значимих коефіцієнтів кореляції показників усіх восьми шкал з контрольними шкалами опитувальника СМДО ($r = 0,05 - 0,23$; $p = 0,01$).

Для аналізу відповідних особливостей вибірки працівників поліції проведено їх тестування. Отримані у процесі психодіагностичного тестування, оцінки заносилися у програму Excel, після чого були всебічно проаналізовані за допомогою різних статистичних інструментів, зокрема, дескриптивного, порівняльного та кореляційного аналізу. Аналіз середніх значень, стандартного відхилення, моди і медіани виявив наявність закону нормального розподілу за всіма наведеними шкалами (факторами). Наявність нормального закону розподілу дає можливість використовувати стандартний набір статистичних методів програм Excel та SPSS.

У табл. 3–4 наведено середньонормативні та інші статистичні показники за методикою ІТО отримані на загальній вибірці.

Таблиця 3

**Статистичні показники, отримані в процесі тестування
працівників поліції (загальна вибірка, чоловіки. N = 210)**

	L	F	1	2	3	4	5	6	7	8
М	3,16	0,67	5,86	5,18	5,59	3,88	3,56	3,92	4,20	5,16
?	1,82	0,74	1,66	1,44	1,51	1,95	1,70	1,39	1,23	2,09
мед	3	0	6	5	6	4	5	4	6	6
мода	4	0	4	6	6	4	3	4	5	6

Статистичні показники, отримані в процесі тестування працівників поліції (загальна вибірка, жінки. N = 70)

Як видно з таблиць, жінки демонструють вищі показники за шкалами 5, 6, 7, 8, що, очікувано, пояснюється їх більшою сензитивністю, конформністю, компромісністю, лабільністю (емотивністю) порівняно з чоловіками. Також жінки набрали значно менше балів за шкалами 2, 3, 4, що свідчить про їх меншу агресивність і ригідність.

Розподіл “сирих балів” для вибірки загалом, а також для субвиборок чоловіків і жінок перевірявся за допомогою критерію Колмогорова–Смірнова. Результати дозволили на рівні значимості 0,01 дійти висновку про те, що розподіл сирих балів відповідає нормальному. Зауважмо, що порівняння результатів тестування за методикою ІТО в різних підрозділах поліції не виявило значимих відмінностей (середні значення достовірно не різняться). Таким чином, отримані середньонормативні показники для загальної вибірки можна вважати еталонними при тестуванні працівників на службу до всіх підрозділів НПУ.

З огляду на наші розрахунки, середніми значеннями за усіма шкалами вважається показник 4,67 балів, а середньоквадратичне відхилення має значення 1,65 балів. Коридор середніх значень за шкалами методики ІТО становить 4,0–5,0 балів. Бали нижче та вище від зазначеного коридору вважаються низькими та високими відповідно, незалежно від освітнього рівня респондента. При перенесенні тестування до іншого соціокультурного середовища (відмінного від зазначеного в апробації авторами методики) коридори низьких, середніх та високих балів можуть змінитися. Завданням дослідників при цьому є аналіз особливостей нового соціокультурного середовища та, за необхідності, внесення відповідних змін у процес підрахунку отриманих результатів.

У табл. 5 наведено середньонормативні показники за методикою ІТО (загальна вибірка). Отримані середньонормативні показники на вибірці успішних працівників поліції свідчать про певне розходження “базових” та “емпіричних” оцінок за методикою ІТО.

Порівняння середньонормативних показників, отриманих у процесі рестандартизації з наведеними ключами для ІТО

а) емпіричні статистичні дані (N = 280)

	L	F	1	2	3	4	5	6	7	8
M	3,40	0,38	5,68	5,10	5,41	3,85	4,02	3,88	4,16	5,11
?	1,54	0,54	1,69	1,40	1,65	1,72	1,55	1,35	1,46	1,71

б) базові статистичні дані

	L	F	1	2	3	4	5	6	7	8
M	3,90	0,56	4,43	4,03	4,10	4,15	5,03	4,58	5,05	4,52
?	1,67	0,47	1,75	1,02	1,15	1,33	1,78	1,69	1,50	1,80

Примітка: курсивом виділено показники, за якими зафіксовано статистично значущі відмінності ($p = 0,05$).

З огляду на таблицю, зауважимо, що майже за всіма шкалами ІТО наявні відмінності між базовими даними, представленими в дослідженнях Л.М. Собчик, і тими, що отримані внаслідок емпіричного дослідження. Так, середні показники за шкалами 1–3 в середовищі працівників поліції дещо вищі від нормативних, отриманих у тому соціокультурному середовищі, де створений цей опитувальник. З іншого боку, за показниками шкал 5–8 середньонормативні показники працівників поліції статистично достовірно нижчі від базових.

Отримані результати не суперечать теоретичним очікуванням, зокрема, поєднання високих оцінок за шкалами 1–3 свідчить про домінування у працівників поліції стеничних рис, що дозволяє описувати особистість ефективного поліцейського в характеристиках сили й лабільності нервових процесів, домінування процесів збудження. Для таких працівників властива висока працездатність, стресостійкість, сміливість, активність, екстраверсія, спонтанність і рішучість. Вираженою є також потреба у спілкуванні. Такі респонденти вмюють легко та швидко, часто із власної ініціативи, вступати в контакт із незнайомими або малознайомими людьми, мають значний комунікативний досвід, водночас вказаним відносинам часто властивий поверхневий та нетривалий характер. Спілкування може виступати знаряддям праці та вирішення професійних завдань для таких поліцейських.

Високі середні значення за шкалою 3 відображають схильність респондентів до ризику, виражену мотивацію досягання, високий рівень домагань, оптимістичність і дієвість. Доволі високі оцінки за згаданими шкалами вказують на досвідченість, швидкість прийняття рішень, гнучкість мислення, високу научуваність, хитрість і креативність. Водночас знижені середні значення за факторами 5, 6 і 7 вказують на те, що для ефективних поліцейських не властиві риси гіпостеничного типу реагування – інтроверсія, сензитивність, тривожність. Це означає, що вони не схильні підкорятися, уникати ситуацій, у яких необхідно брати на себе відповідальність. Невисокі значення за факторами 6 і 7 свідчать про критичність при оцінці професійних ситуацій, високу самооцінку й упевненість у собі. Помірно високі середні бали за шкалою 8 свідчать про певну стриманість, поміркованість, емоційну зрілість, реалістичність, вміння об'єктивно оцінювати професійні ситуації та приймати виважені рішення, деяку мінливість настрою, демонстративність тощо.

Отримані результати загалом збігаються з теоретично очікуваними й, на нашу думку, відображають основні професійно важливі якості, властиві ефективним поліцейським.

Відтак проведено україномовну адаптацію ІТО. Наведено єдиний підхід до організації та проведення тестування, визначено нові стандартизовані тестові норми, упровадження яких сприятиме підвищенню якості оцінювання результатів тестування поліцейських при проведенні конкурсу на службу до поліції або зайняття вакантної посади, розраховані показники надійності та валідності опитувальника.

Отримані середньонормативні показники для загальної вибірки можна вважати еталонними при тестуванні працівників на службу до всіх підрозділів поліції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барко В.І., Зелений В.І., Ірхін Ю.Б. Робоча книга керівника органу внутрішніх справ (психолого-педагогічний аспект): навч. посіб. Вінниця: Книга-Вега; Вінниц. обл. друк., 2009. 248 с.
2. Практикум по психологии / под ред. А.Н. Леонтьева, Ю.Б. Гиппенрейтер. М.: Наука, 1972. 215 с.
3. Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В. Профессионализм и лидерство. Харьков: ТИТУЛ, 2006. 578 с.
4. Кабаченко Т.С. Психология управления: учеб. пособие. М.: Педагогическое общество России, 2003. 384 с.
5. Мучински П. Психология, профессия, карьера. 7-е изд. СПб.: Питер, 2004. 539 с.
6. Собчик Л.Н. Психология индивидуальности. Теория и практика психодиагностики. СПб.: Речь, 2003. 624 с.
7. Сошников А., Пеленицын А. Оценка персонала: психологические и психофизиологические методы. М.: Эксмо, 2009. 240 с.

Отримано 18.10.2017